

BP RUDOLF PIERSKAŁA
Opole, UO

UCZESTNICTWO WIERNYCH W ODNOWIONEJ LITURGII

Blaski i cienie

W encyklice Jana Pawła II o Eucharystii w życiu Kościoła *Ecclesia de Eucharistia* wydanej w 2003 r. czytamy, że reforma liturgiczna Soboru w znacznym stopniu przyczyniła się do bardziej świadomego, czynnego i owocniejszego uczestnictwa wiernych w Najświętszej Ofierze. Papież Jan Paweł II nazwał to blaskiem reformy soborowej, który stanowi piękny przykład wiary i miłości do Eucharystii. Jednocześnie od razu napisał, że, niestety, obok tego blasku nie brakuje też i cieni subiektywnie realizowanej reformy liturgii w okresie posoborowym¹

W Konstytucji o liturgii nie podano jednej definicji uczestnictwa, ale opisano je na wielu miejscach przez różne określenia. Samo słowo „uczestniczyć” występuje w Konstytucji dwadzieścia pięć razy. Natomiast przymioty tego uczestnictwa ujęto w dziesięciu różnych określeniach. Najczęściej mówi się o uczestnictwie czynnym, bo aż piętnaście razy (KL 11, 14, 19, 21, 26, 27, 30, 41, 48, 50, 79, 113, 114, 121, 124). Następnie po cztery razy o uczestnictwie: świadomym (KL 11, 14, 48, 79), pełnym (KL 14 — dwa razy, 21, 41) i wspólnotowym (KL 21, 27, 29, 100) oraz dwa razy o uczestnictwie pobożnym (KL 48, 50). Po jednym razie wspomina się o innych formach uczestnictwa, takich jak: owocne (KL 11), łatwe (KL 79), zewnętrzne i wewnętrzne (KL 19), całą duszą (KL 17), doskonalsze (KL 55), uroczyste (KL 113). Wszystkie te określenia przybliżają nam zrozumienie zamierzonego przez Kościół sposobu uczestnictwa wiernych w liturgii, a szczególnie w Eucharystii², do którego wszyscy wierni na mocy przyjętego sakramentu chrztu są uprawnieni i zobowiązani (KL 14). Te same cechy uczestnictwa wiernych w Eucharystii podkreśla Mszał rzymski (OWMR 5, 18 i 20).

Modelowy sposób udziału wiernych w misterium Eucharystii określa Konstytucja o liturgii następująco:

Kościół (...) bardzo się troszczy o to, aby chrześcijanie w tym misterium wiary nie uczestniczyli jak obcy lub milczący widzowie, lecz aby przez obrzędy i modlitwy misterium to dobrze rozumieli, w świętej czynności brali udział świadomie, pobożnie i czynnie, byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dziękczynienie; aby ofiarując niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim uczyli się ofiarować samych siebie i za pośrednictwem Chrystusa

¹ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, Libreria Editrice Vaticana 2003, nr 10, 48, 52.

² B. NADOLSKI, *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004, s. 177n.

z każdym dniem doskonalili się w zjednoczeniu z Bogiem i wzajemnie ze sobą, aby ostatecznie Bóg był wszystkim we wszystkich (nr 48).

Ten tekst staje się jakby programowym opisem integralnego sposobu uczestnictwa wiernych w liturgii oraz ukazuje pewien wzorcowy sposób tego uczestnictwa, które zostało zamierzone przez Sobór, dlatego będzie stanowić podstawę naszych rozważań po 50 latach od zakończenia Soboru. Pragniemy przedstawić blaski i cienie uczestnictwa wiernych w liturgii Kościoła. Podział zagadnienia przedstawia się następująco: (1) przymioty uczestnictwa wiernych w liturgii; (2) modelowy sposób udziału wiernych w liturgii.

1. Przymioty uczestnictwa wiernych w liturgii

1.1. Uczestnictwo czynne

Piętnaście razy w Konstytucji jest mowa o czynnym uczestnictwie wiernych w liturgii, dlatego wnioskujemy, że ten aspekt znajduje się u podstaw zrozumienia soborowego odnowienia liturgii i ma znaczenie zasadnicze (KL 21). Konstytucja podaje najpierw, że prowadzenie wiernych do czynnego udziału jest zadaniem duszpasterzy (KL 11, 19) oraz całego Kościoła (KL 14), gdyż wtedy na liturgii objawia się Kościół, wtedy doświadczamy, kto stanowi Kościół, kto należy do Kościoła (KL 41). Następnie wskazuje na to, że obrzędy liturgiczne z natury wymagają czynnego uczestnictwa (KL 27), które polega na wykonywaniu aklamacji, odpowiedzi, psalmów, śpiewie, a także odpowiednich gestach, postawach oraz milczeniu (KL 30). Celebracja liturgii jest rytmem o różnym natężeniu, dlatego pewne teksty recytuje się, inne zaś są śpiewane; są teksty wypowiedziane głośno, ale także po cichu. Do całości rytmu należą także pełne czci milczenie.

Czynne uczestnictwo oznacza aktywne zaangażowanie się we wspólnie wykonywany akt liturgiczny i wypełnienie powierzonych funkcji liturgicznych zgodnie z podziałem ról w zgromadzeniu. Czynne uczestnictwo nie oznacza, że każdy musi lub może wykonywać wszystko (KL 26). Oznacza natomiast, że wierni są prawdziwymi podmiotami wspólnego działania liturgicznego, a nie tylko obcymi i milczącymi widzami (KL 48). Dlatego każdy spełniający swą posługę w liturgii, czy to duchowny, czy świecki, powinien czynić tylko to i wszystko to, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych (KL 28). Kiedyś podczas liturgii prawie wszystko wykonywał sam kapłan. Aktualnie po odnowieniu obrzędów liturgicznych wierni mogą czynnie w nich uczestniczyć (KL 50, 79), a jednocześnie uroczystość i godność tych obrzędów zależy od udziału wiernych (KL 113).

Wszyscy wierni mają uczestniczyć w każdym śpiewie liturgicznym, a biskupi i duszpasterze mają o to gorliwie zadbać przez popieranie zespołów śpiewaczych (KL 114). Konstytucja poleca także muzykom, aby tworzyli melodie, które przyczynią się do czynnego udziału w śpiewie całego zgromadzenia wiernych (KL 121).

Przy wznoszeniu zaś nowych świątyń należy dbać, aby układ wnętrza ułatwiał wiernym czynny udział w liturgii (KL 124).

Konkretne już formy aktywności członków zgromadzenia liturgicznego określone zostały w mszale (OWMR 91–111). Niektóre osoby wypełniają funkcje liturgiczne wypływające z sakramentu święceń: biskup, prezbiter, diakon. Inni pełnią posługi płynące ze specjalnego ustanowienia: lektor czytający Pismo Święte, akolita, nadzwyczajny szafarz Komunii św. Jeszcze inni mają zlecone funkcje liturgiczne w ramach służby ołtarza, służby muzycznej i porządkowej, np.: psalmista, kantor, organista, schola, chór, ministranci usługujący przy ołtarzu, komentator wygłaszający uwagi i wyjaśnienia, zbierający kolektę w czasie przygotowania darów oraz ci, którzy troszczą się o porządek w zgromadzeniu. Wszyscy służą całej zgromadzonej wspólnoty³. Podejmowanie funkcji ma charakter służby, a nie występu i pokazania się publiczności zebranej w świątyni.

Blaski: dialogi liturgiczne kapłana z wiernymi; błogosławiona rola organisty; podejmowanie funkcji liturgicznych podczas Mszy; aktywność wiernych podczas celebracji; zachowanie rytmu liturgicznego (np. cisza w odpowiednim momencie).

Cienie: aktywizm; pośpiech liturgiczny, wykluczający zupełnie chwile milczenia; rutyna w odmawianiu tekstów; fałszywa kreatywność (np. „pokój nam wszystkim”); skrzywiona demokratyzacja liturgii; koncertowe piosenki w liturgii; banalizacja obrzędów (np. taniec, przedstawienia); poza tym ciągle są jeszcze obcy i milczący widzowie na liturgii (niechęć do śpiewania); kapłan zastępuje wiernych w ich funkcjach; brak ujednolicenia postaw i gestów.

1.2. Uczestnictwo świadome

Wierni mają świadomie uczestniczyć w akcji liturgicznej (KL 11, 14, 48, 79; DB 50; OWMR 18), traktując ten udział nie tylko jako obowiązek, ale jako prawo, przywilej i zaszczyt oraz źródło uświęcenia (OWMR 20). Wierni powinni być świadomi, że na mocy kapłaństwa wspólnego otrzymanego na chrzcie współdziałają w ofiarowaniu Eucharystii (KK 10). To uczestnictwo zasadza się na głębokim poziomie wiary: to świadomość, że jesteśmy siostrami i braćmi, solidarnie zdolnymi do wspólnego celebrowania. Chodzi tu o świadomość wiary i braterstwa wiernych, którzy w całym swoim życiu, a nie tylko w Eucharystii, troszczą się o swoją przynależność do Kościoła. Za każdym razem, gdy ten Kościół — zgromadzenie, uświadamia sobie swoją tożsamość, wie, że jego istnienie jest czystym darem Jezusa Chrystusa. To On jest wciąż działającym, On zaprasza, On gromadzi. To On jest obecny osobowo na liturgii: w zgromadzonej wspólnoty, w osobie kapłana, w czy-

³ Por. H.J. SOBECZKO, *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego* (Opolska Biblioteka Teologiczna 33), Opole 1999, s. 122–175.

tanym słowie Bożym, pod postaciami eucharystycznymi oraz w sakramentach. Tak więc tylko ci, którzy zaczęli być zgromadzeniem w imię Chrystusa, mogą celebrować Eucharystię⁴. Duszpasterze powinni czuć, aby wierni mieli taką świadomość uczestnictwa w liturgii.

Blaski: osobowe rozumienie spotkania z obecnym Chrystusem w liturgii; świadomość różnych poziomów tej obecności; formacja wiary; pogłębienie wiedzy religijnej; znajomość sensu znaków liturgicznych; przystosowanie; adaptacja; inkulturacja liturgiczna; doświadczenie wspólnoty.

Cienie: słaba motywacja udziału w liturgii — tylko z przykazania, tylko z obowiązku; przeakcentowanie wymiaru uczy; odrzucenie ofiarniczego wymiaru Eucharystii; rytualizm — za odmawianym czy śpiewanym tekstem nie idzie myśl; brak przygotowania duchowego do udziału w liturgii; usługowe traktowanie liturgii jako oprawy uroczystości rodzinnych (chrzest, I Komunia, pogrzeb), małżeńskich (ślub, rocznica ślubu) lub osobistych, gdy liturgia służy do zaspokojenia dobrego samopoczucia na święta Bożego Narodzenia (pasterka, stajenka) i Wielkanocy (święcenia jajek, Rezurekcja) i estetycznego przeżycia.

1.3. Uczestnictwo pełne

Kościół bardzo pragnie pełnego udziału wiernych w liturgii, gdyż tego domaga się sama natura liturgii, a także odnowienie i pielęgnowanie liturgii (KL 14). Pełny udział w liturgii to „uczestnictwo obejmujące ciało i duszę” (OWMR 18), to, inaczej mówiąc: udział zewnętrzny i wewnętrzny (KL 19). Człowiek jest istotą psychofizyczną i cały, ciałem i duszą, ma się wypowiadać w liturgii (KL 17). Odnowione teksty i obrzędy liturgiczne ułatwiają wiernym pełne uczestnictwo (KL 21). Dlatego w Mszałe określono postawy i gesty, modlitwy i śpiewy (OWMR 38–44), ale także określono wewnętrzną postawę uczestników Eucharystii, np. formy milczenia (OWMR 45), czy złożenie ofiary (OWMR 95). Odnowione obrzędy pozwalają wiernym widzieć czynności liturgiczne i duchowo w nich uczestniczyć (OWMR 311), aby uczyć się samych siebie składać w ofierze i za pośrednictwem Chrystusa osiągać pełniejszą jedność z Bogiem i między sobą (OWMR 95). Dla pełniejszego uczestniczenia w świętej Eucharystii wierni mają nie tylko jednoczyć się duchowo z Chrystusem eucharystycznym, ale mają również sakramentalnie przyjmować Eucharystię (OWMR 13). Bo doskonalsze jest uczestnictwo (KL 55) we Mszy św., gdy wierni przyjmują z należytych usposobieniem Ciało Pana, stosując się do Jego słów: „Bierzcie i spożywajcie” (EM 12). Swoje uczestnictwo wierni realizują „wewnętrznie” przez wiarę i miłość — są to duchowe akty, które pozwalają im włączyć się w tajemnicę słowa Bożego, ofiary i uczy. Zaś „zewnątrznie” swój udział reali-

⁴ P. A. LIÉGÉ, *Zrozumieć Eucharystię*, Kraków 1996, s. 81n.

zują przez odpowiednie gesty i postawy ciała, dialog z prezbiterem, aklamacje, śpiewy, recytacje, udział w procesjach na przygotowanie darów i Komunię⁵. Kościół bowiem ujawnia się przede wszystkim w pełnym uczestnictwie całego Ludu Bożego w tej samej Eucharystii (KL 41). Wobec rozległych możliwości podejmowania funkcji w liturgii nieodzowne jest ustalenie przed rozpoczęciem liturgii kto jakie teksty ma wykonać. Nie powinny się zdarzać sytuacje nieprzewidziane. Dla duchowego udziału wiernych w Eucharystii ważne jest harmonijne ułożenie i sprawowanie obrzędów (OWMR 352).

Blaski: cały człowiek zaangażowany w liturgię; coraz większa liczba przyjmujących Komunię św. na niedzielnej Eucharystii; zainteresowanie duchowością eucharystyczną, dowartościowanie adoracji eucharystycznej; formacja postaw i gestów; powstanie zespołów liturgicznych w parafii.

Cienie: rutyna; formalizm; bezmyślne odmawianie tekstu bez modlitewnego nastawienia (np. *Gloria* i *Credo*); duża grupa przyjmujących Komunię tylko na wielkie święta; przeakcentowanie zewnętrznej strony uczestnictwa; za reformą liturgii nie nadąża formacja liturgiczna.

1.4. Uczestnictwo pobożne

O pobożnym uczestnictwie jest mowa w Konstytucji o liturgii tylko w rozdziale dotyczącym Eucharystii. Pobożne uczestnictwo wiernych w liturgii wyraża się skierowaniem ku Bogu, nastawieniem na przeżywanie duchowe misterium wiary przez obrzędy i modlitwy (KL 48). Odnowione obrzędy mszalne wskazują na związek poszczególnych części Mszy św., przejrzystość znaków i symboli liturgicznych ułatwia wiernym pobożny udział (KL 50).

Ogólne wprowadzenie do mszału opisuje pobożne uczestnictwo jako „płonące wiarą, nadzieją i miłością” (OWMR 18). Te cnoty razem wyliczane są synonimem życia chrześcijańskiego i jego urzeczywistnienia, synonimem osobistej i liturgicznej pobożności. Cała reforma liturgiczna nie oznacza tylko reformy znaków zewnętrznych, ale przede wszystkim intensywność wiary. Bez wiary, nadziei i miłości, bez pobożności liturgia traci rację bytu⁶. Traktowanie zaś przyjęcia Ciała Pańskiego tylko jako manifestację braterskiej wspólnoty lub kierowanie się wyłącznie względem ludzkim czy zwyczajnym konformizmem, nie licząc się z własnym stanem duchowym, może prowadzić do przeżywania Eucharystii jako swojego rodzaju imprezy lub party towarzyskiej (por. EM 35)⁷

⁵ Tamże.

⁶ S. CICHY, *Teologia „Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego”*, w: B. NADOLSKI (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1986, s. 294.

⁷ JAN PAWEŁ II, *List do wszystkich biskupów Kościoła o tajemnicy i kulcie Eucharystii „Dominicae cenae” z 24 II 1980*. Wrocław 1999, nr 11.

Blaski: szacunek; wiara; przygotowanie duchowe do Mszy św.; sposób przyjmowania Komunii św. do ust, w postawie klęczącej lub stojącej, na rękę; dziękczynienie po Mszy św.

Cienie: obojętność na akcję liturgiczną; przeakcentowanie zewnętrznych zachowań, używanie telefonów komórkowych na liturgii; nieodpowiedni strój na liturgii; pretensjonalność do wszystkich i o wszystko („ja płacę za Mszę, to mi się należy”, np. fotograf i kamerzysta, firma dekoracyjna, zespół muzyczny, piosenka rozrywkowa na ślubie).

1.5. Uczestnictwo owocne

Skuteczność owocnego uczestnictwa wiernych w liturgii zależy od wielu czynników. Duszpasterze powinni czuwać, aby wierni przystępowali do liturgii z należyтым usposobieniem duszy, aby ich słowa były zgodne z myślami, aby współpracowali z łaską niebiańską i nie przyjmowali jej na próżno (KL 11).

Przez owocne uczestnictwo w eucharystycznym misterium Lud Boży ma stale wzrastać w świętości (OWMR 5). Dla otrzymywania w pełniejszym stopniu owoców eucharystycznej ofiary ważne jest dobre przygotowanie celebracji eucharystycznej (OWMR 17). Katechizm Kościoła Katolickiego podaje:

Przyjęcie Ciała i Krwi Chrystusa w Komunii św. pogłębia zjednoczenie komunikującego z Panem, gładzi jego grzechy powszednie i zachowuje od grzechów ciężkich. Ponieważ zostają umocnione więzy miłości między komunikującym a Chrystusem, przyjmowanie tego sakramentu umacnia jedność Kościoła, Mistycznego Ciała Chrystusa (nr 1416).

Warunki owocnego przyjęcia Chrystusa w Eucharystii to przede wszystkim „głód eucharystyczny”, tęsknota za spotkaniem z Chrystusem w Jego świętej uczcie oraz uwolnienie się od grzechów ciężkich przez sakrament pokuty oraz od powszednich przez żal i postanowienie poprawy, co ma miejsce w akcie pokutnym na początku każdej Mszy św. Istotnym warunkiem skutecznego uczestnictwa w uczcie Pana jest gotowość do pojednania z bliźnimi, duch chrześcijańskiego braterstwa, spełnianie dobrych uczynków, podobanie się Bogu, oddanie Kościołowi, wola życia prawdziwie chrześcijańskiego i apostołskiego świadczania o Chrystusie, stosownie do osobistego powołania i charyzmatów (por. EM 13)⁸. Sprawdzianem dobrze przeżytej Eucharystii jest to, jak dalece uwrażliwia ona chrześcijan na potrzeby bliźnich, problemy ogólnoludzkie, czy ułatwia spotkanie się z Bogiem w życiu codziennym i czy inspiruje do apostołstwa⁹

Blaski: owocowanie uczestnictwa w liturgii przez ofiarność (na rzecz np. ofiar katechizmów); wolontariat; świadectwo życia chrześcijańskiego w rodzinie, parafii, w miejscu pracy, w środowisku (np. pozdrowienie kapłana); prywatne nawiedzenie świątyni.

⁸ J. GRZEŚKOWIAK, *Oto wielka tajemnica wiary*, Poznań 1987, s. 236.

⁹ *Tamże*, s. 241.

Cienie: subiektywne i egoistyczne odbieranie liturgii; obojętność na bliźniego; kupowanie w niedzielę w supermarketach; wybiórczość prawd wiary i zasad moralnych przekazywanych na liturgii; niechęć do poprawy życia; przyzwyczajenie do nałogów.

2. Modelowy sposób udziału wiernych w Eucharystii

Przywracanie integralnej wizji uczestnictwa wiernych w misterium Eucharystii znajdujemy także w Konstytucji o liturgii (nr 48) oraz w wydanych posoborowych dokumentach Kościoła: *Eucharisticum mysterium* (nr 12), *Redemptor hominis* (nr 20) i OWMR (95–96)¹⁰. Przedstawiona tu według określonego teologicznie porządku kolejność form uczestnictwa wskazuje na zamierzoną hierarchię ważności sposobów uczestnictwa, które ma swoje źródło i koncentrację przy stole słowa Bożego i przy stole Eucharystii. Dwie części, z których w pewnym stopniu składa się Msza św., mianowicie liturgia słowa i liturgia eucharystyczna, tak ściśle się ze sobą wiążą, że stanowią jeden akt kultu (KL 56).

Szczegółowo modelowy sposób uczestnictwa wiernych w Eucharystii przedstawia się następująco: (a) wierni są kształtowani przez słowo Boże; (b) posilają się przy stole Ciałem Pańskim; (c) składają Bogu dziękczynienie; (d) ofiarują Bogu niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim; (e) uczą się składać samych siebie w ofierze za pośrednictwem Chrystusa (KL 48).

2.1. Wierni są kształtowani przez słowo Boże

Konstytucja o liturgii określa, że wierni mają być kształtowani przez słowo Boże (KL 48). Użycie strony biernej czasownika: „są kształtowani” nie oznacza bynajmniej biernego przyjęcia. Wręcz przeciwnie, każda akcja liturgiczna wymaga i zakłada działanie całej osoby, włączenie w służbę Bożą wszystkich władz człowieka. Wierny przyjmuje więc słowo Boże, angażując wszystkie swoje władze¹¹. Jednocześnie uświadamia sobie wielkość Bożego działania, który mocą swojego słowa wszystko stworzył i ma także dziś moc przez to samo słowo stworzyć nas duchowo w prawdzie i świętości¹². Sprawia zaś to wszystko uprzedzająca, towarzysząca i następująca obecność Bożego Ducha¹³. Zasadniczą więc postawą w liturgii będzie tu wola słuchania Boga przemawiającego w swoim słowie i zgoda na przyjęcie tego słowa. Udział wiernych w czasie głoszenia słowa Bożego powinien przybrać formę

¹⁰ B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. IV: *Eucharystia*, Poznań 1992, s. 110.

¹¹ *Tamże*.

¹² M. NOWAK, *Bogactwo Mszy świętej*, Częstochowa 1997, s. 163.

¹³ B. NADOLSKI, *Liturgia słowa*, w: TENŻE (red.), *Msza! księgą życia chrześcijańskiego*, s. 334.

zupełnego poddania się kształtującej mocy słowa. Tym lepsze jest uczestnictwo w liturgii, im ściślej wierny jednoczy się z samym Bogiem wcielonym w Chrystusa, a dzięki temu stara się w swym życiu zachować to, czym posilał się w liturgii, i na odwrót — usiłuje łączyć ze sprawowaniem liturgii to, co stanowi treść jego życia (WTPLM 6)¹⁴.

Jednak aby to osiągnąć, słuchacz musi spełnić kilka warunków, które stanowią jeden integralnie pojęty akt dyspozycji¹⁵. Przede wszystkim należy wierzyć, że w słuchanym słowie przemawia sam Bóg. Chrystus jest obecny w liturgii w swoim słowie, albowiem gdy w Kościele czyta się Pismo Święte, wówczas On sam mówi (KL 7; EM 9; OWMR 29; WTPLM 4). Nie wystarczy jednak wiara w to, że Bóg przemawia; trzeba również wierzyć w to, że Jego słowo ma moc aktualizowania zbawczego misterium.

Z takiej wiary wypływa postawa wyciszenia i pobożności, która wyraża się w zachwycie, wewnętrznym szacunku, czci oraz pełnym otwarciu na misterium zbawcze Jezusa Chrystusa. Pełne otwarcie się wiernych na słowo Boże wzywa ich do podporządkowania własnego myślenia, wartościowania, decydowania i działania Bogu na wzór Jezusa Chrystusa, który przyszedł na ziemię, aby wypełnić wolę Ojca Niebieskiego (J 4,34).

Udział w liturgii słowa powinien skłaniać także wiernych do dziękczynienia za wielkie dzieła Boga dokonane dla naszego zbawienia, a obwieszczane w słowie. Z wdzięczności Bogu rodzi się potrzeba zjednoczenia z Chrystusem, realizująca się przede wszystkim w komunii Ciała Pańskiego. Jednak nie będzie ona całkowita, gdy nie poprzedzi jej komunii z Chrystusem obecnym w słowie. Im bardziej pokarm słowa zapaści w nas korzenie, tym owocniejsze będzie zjednoczenie z Chrystusem w Eucharystii¹⁶. Zjednoczenie z Chrystusem obecnym w słowie domaga się od wiernego uświadomienia sobie, że głoszone słowo Boże jest skierowane konkretnie także do niego, do jego sytuacji i chce być przewodnikiem na jego drodze życiowej. Takie osobiste rozpoznanie światła słowa dokona się przez medytację, a przyjęcie Go za swoje dokona się przez posłuszeństwo. Konkretną propozycję poddania się przemieniającej mocy słowa Bożego podał ks. W. Schenk, pisząc:

Pismo Święte usłyszane podczas niedzielnej liturgii ma być chlebem na cały tydzień, dlatego dobrze byłoby przynajmniej jedno zdanie zapamiętać, to zdanie powtarzać i przyswoić sobie jego ducha. Wtedy nastąpi asymilacja, bo nie decyduje o tym ilość pokarmu, ale miłość do Boga¹⁷

¹⁴ Wprowadzenie Teologiczno-Pastoralne do Lekcjonarza Mszalnego, w: J. MIAZEK (opr.), *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, Warszawa 1987 (dalej: WTPLM), s. 33–75.

¹⁵ Z. WIT, *Duchowość eucharystyczna i postawy wewnętrzne w kulcie Eucharystii*, w: J. KOPEĆ (red.), *Eucharystia. Misterium – Ofiara – Kult*, Lublin 1997, s. 162.

¹⁶ H.J. SOBECZKO, *Uczestnictwo w liturgii słowa*, „Anamnesis” 5 (1998), nr 17, s. 28.

¹⁷ W. SCHENK, *Liturgia słowa*, *Znak* 18 (1966), nr 139–140, s. 190.

Blaski: cykle czytań mszalnych podzielone na 3-letni niedzielny oraz 2-letni na dni powszednie; strony internetowe z czytaniem na każdy dzień; bardzo liczne komentarze do czytań; teksty do medytacji; powstanie parafialnych kręgów biblijnych; dostępność tekstów.

Cienie: słuchają ale nie słyszą; zniechęcenie tekstami biblijnymi; brak wiary w moc słowa Bożego; próby włączenia do liturgii tekstów pozabiblijnych (*Mały Książę, Harry Potter*).

2.2. Wierni posilają się przy stole Ciałem Pańskim

Wieloraka obecność Chrystusa i zjednoczenie z Nim podczas Eucharystii narasta wraz z rozwijającą się akcją liturgiczną, a swój szczyt znajduje w Komunii św., do której usilnie zachęca Sobór (KL 48). Chrystus Pan kieruje do nas usilne zaproszenie, abyśmy przyjmowali Go w sakramencie Eucharystii: „Jeżeli nie będziecie jedli Ciała Syna Człowieczego ani pili Krwi Jego, nie będziecie mieli życia w sobie” (J 6,53). Podejmując Jezusowe wezwanie do posilania się: „Bierzcie i jedzcie... Bierzcie i pijcie...” oraz jednocześnie zaproszenie Kościoła: „Błogosławieni, którzy zostali wezwani na Jego ucztę” — wierny nie może przyjść na nią nieprzygotowany. Jeśli ktoś ma świadomość grzechu ciężkiego, przed przyjęciem Komunii powinien przystąpić do sakramentu pojednania (KKK 1385). Zasadniczym warunkiem posilania się przy stole Pańskim jest postawa ofiarczą¹⁸ Wobec wielkości tego sakramentu chrześcijanin może jedynie powtórzyć z pokorą i wiarą słowa setnika: „Panie, nie jestem godzien, abys przyszedł do mnie, ale powiedz tylko słowo, a będzie uzdrowiona dusza moja” (por. Mt 8,8). Przystępować do Komunii św. oznacza przyjmować samego Chrystusa, który ofiarował się za nas (KKK 1382), dlatego jest rzeczą właściwą, aby wierni, jeśli tylko są odpowiednio usposobieni, przyjmowali Komunię św. za każdym razem, gdy uczestniczą we Mszy św. (KPK 917). Odpowiednie usposobienie to stan łaski uświęcającej i dobra intencja, z którą jest ściśle związana Komunia duchowa, czyli przyjęcie Chrystusa przez wiarę i miłość. Taka postawa jest nieodzowna, aby uczestniczyć w Eucharystii całą duszą (KL 17) i zbierać jej uświęcające owoce (KL 11). Podczas Komunii św. wielki eucharystyczny dialog między Bogiem a człowiekiem przybiera postać bardzo konkretnego i osobowego spotkania: „Ciało Chrystusa – Amen”. Nigdy nie powinno zabraknąć czasu na ten dialog, gdyż dokonuje się w nim potwierdzenie przymierza między Bogiem a przyjmującą Go osobą¹⁹

Blaski: możliwość przyjmowania Komunii na rękę; Komunia pod dwiema postaciami; codzienna i częsta Komunia, praktykowana przez wielu wiernych; pogłębienie formacji eucharystycznej w aspekcie uczyty.

¹⁸ R. RAK, *Eucharystia w życiu chrześcijańskim*, Katowice 1984, s. 153.

¹⁹ Z. KIERNIKOWSKI, *Eucharystia i jedność*, Częstochowa 2000, s. 102.

Cienie: niewiara w realną obecność Chrystusa pod postaciami i symboliczne traktowanie Eucharystii; przystępowanie bez spowiedzi do Komunii nawet po latach nieobecności (Msza ślubna, pogrzebowa); dla wielu ciągle jeszcze tylko Komunia wielkanocna, a potem cały rok bez Komunii; Msza staje się tylko ucztą, biesiadą, imprezą.

2.3. Wierni składają Bogu dziękczynienie

Mówiąc o składaniu dziękczynienia, nie mamy na myśli jednego czy kilku momentów w liturgii Mszy św., w których należy dziękować Bogu. Chodzi o sprawę bardziej zasadniczą. Całe uczestnictwo w Eucharystii winno być wielbieniem Boga i dziękczynieniem Bogu. Kościół sprawuje pamiętkę Pana, pamiętkę Jego ofiary, śmierci i zmartwychwstania w obrzędzie dziękczynienia nad chlebem i winem, które przedstawiają i uobecniają wydającego się za zbawienie świata naszego Pana Jezusa Chrystusa. Ołtarz staje się ośrodkiem dziękczynienia, które się spełnia przez sprawowanie Eucharystii (OWMR 296). Wierni zaproszeni są do zbliżania się do ołtarza, by mieć udział w ofierze Chrystusa przez dziękczynienie, które rozciąga się na całe życie, a znajduje swoje uwieńczenie w Eucharystii. W niej Chrystus Zmartwychwstały wielbi nieustannie swojego i naszego Ojca. Uczestnicy Eucharystii włączają się w wielbiącą ofiarę Chrystusa i razem z Nim składają wielkie dziękczynienie²⁰

Blaski: język ojczysty tekstu modlitwy eucharystycznej umożliwia zjednoczenie z modlącym się kapłanem; teksty w *Drodze do nieba*; postawa wdzięczności w życiu.

Cienie: brak osobowych odniesień do Chrystusa obecnego w Komunii; zagłuszenie sumienia, trudności w słuchaniu tekstów modlitwy; mentalność oglądania, a nie słuchania; próby układania dowolnego tekstów modlitwy eucharystycznej.

2.4. Wierni ofiarują Bogu niepokalaną Hostię

Podczas Ostatniej Wieczerzy Jezus na wieki utrwalił Ofiarę swego Ciała i swojej Krwi i jako taką przekazał ją Kościołowi w słowach „To czyńcie na Moją pamiętkę”. Stąd też Ofiara Chrystusa jest także Ofiarą Kościoła, gdyż Chrystus i Kościół tworzą jedno Ciało (Ef 1,22-23). Na tej podstawie Kościół modli się w modlitwie eucharystycznej: „Wejrzyj, prosimy, na dar Twojego Kościoła i przyjmij ofiarę, przez którą nas pojednałeś ze sobą” (III ME).

Również w wymiarze osobistym człowiek nie jest w stanie inaczej wynagrodzić Bożemu miłosierdziu, jak tylko składając Ofiarę z niepokalanej Hostii, będącej

²⁰ NADOLSKI, *Liturgika*, t. IV: *Eucharystia*, s. 111.

prawdziwym Ciałem i Krwią Pańską (KL 7). To ofiarowanie ma się dokonać przez ręce kapłana i z kapłanem (KL 48). Wierni składają przez ręce kapłana, ponieważ przy ołtarzu występuje on w zastępstwie Chrystusa (KK 10), który składa Ojcu ofiarę za całą ludzkość²¹. Bez obecności i działania kapłana ofiara wiernych byłaby niemożliwa²². Wierni składają z kapłanem, gdyż współofiarowują niepokalaną Hostię dzięki wewnętrznej i duchowej łączności z kapłanem, a przez niego również z Chrystusem. Ich akt nie jest w pełni samodzielny, lecz wtopiony w działanie kapłana i Chrystusa, stąd jego nazwa: współofiarowanie²³. Ta formuła uświadamia wiernym również to, że wraz z kapłanem tworzą Kościół, a Ofiara, która się w tym momencie dokonuje, jest także ich Ofiarą (KL 26). Właśnie dlatego też kapłan odmawia modlitwę eucharystyczną w pierwszej osobie liczby mnogiej²⁴.

Warto przy okazji ofiarowania niepokalanej Hostii zwrócić uwagę na duchowe owoce tego ofiarowania, które każdy wierny może aplikować według własnej intencji²⁵. W każdej modlitwie eucharystycznej jest o tym mowa w modlitwach wstawieniowych, które wyrażają prawdę, że Eucharystię sprawuje się w łączności z całym Kościołem w niebie i na ziemi, i że ofiarę składa się za wszystkich jego członków żywych i umarłych (OWMR 79g).

Blaski: duchowe przeżywanie Eucharystii przez zjednoczenie z kapłanem i jego czynnościami, które wykonuje na ołtarzu; dobra komunikacja z ołtarzem; kapłan zwrócony twarzą do wiernych, a nie jak poprzednio — plecami.

Cienie: odrzucanie aspektu ofiarniczego we Mszy św., bo wzbudza przykre uczucia, złe skojarzenia (ofiara przemocy, wypadku, szantażu); Msza jest tylko ucztą a nie ofiarą — stąd brak szacunku dla przepisów liturgicznych.

2.5. Wierni uczą się składać samych siebie w ofierze

Z jedności ofiary Chrystusa i Kościoła wynika, że tak jak Chrystus jest ofiarującym i zarazem ofiarowanym, tak samo również i Kościół. Dla każdego uczestnika Eucharystii znaczy to, że sam także ma stać się ofiarą (KL 48). Dlatego życie wiernych, składane przez nich uwielbienie, ich cierpienia, modlitwy i praca łączą się z życiem, uwielbieniem, cierpieniami, modlitwami i pracą Chrystusa i z Jego ostatecznym ofiarowaniem się oraz nabierają w ten sposób nowej wartości (KKK 1368). Wyraźnie odnoszą się do tej prawdy słowa zawarte w IV Modlitwie eucharystycznej: „Spraw, aby wszyscy ludzie (...) stali się w Chrystusie żywą ofiarą ku Twojej

²¹ J. GRZEŚKOWIAK, *Istota współofiary wiernych w Eucharystii*, AK (1972), z. 2, s. 321.

²² S. CZERWIK, *Liturgia Eucharystii — wybrane zagadnienia*, w: J. KUDASIEWICZ (red.), *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, Warszawa 1981, s. 258.

²³ *Tamże*.

²⁴ J.-M. LUSTIGER, *Msza*, tł. M. Rostworowska-Książek, Kraków 1998, s. 112.

²⁵ *Eucharystia. Sakrament nowego życia*, Katowice 2000, s. 131–132.

chwale” Dla zrozumienia istoty ofiarowania samego siebie przyjrzymy się ofierze Chrystusa, która miała dwa wymiary. Pierwszy wymiar, zewnętrzny, polega na bolesnych cierpieniach ciała i ducha ze śmiercią na krzyżu włącznie. Drugi wymiar, wewnętrzny, polega na pełnym miłości i posłuszeństwa oddaniu się woli Ojca²⁶. Obecnie zewnętrzna ofiara Chrystusa dokonuje się w Eucharystii przez posługę kapłana w sakramentalnych znakach chleba i wina (KL 47), natomiast od nas Bóg oczekuje takiej postawy, jaką posiadała wewnętrzna ofiara Zbawiciela²⁷

Przyjąć postawę ofiarniczą, to złożyć Bogu dar z tego, co najdroższe, co najbardziej nasze, z wolności, tak jak Chrystus w modlił się w Ogrójcu: „[Ojcze], nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie” (Łk 22,42). Moje siły, zdolności i możliwości są odtąd na Jego służbie. Ten dar przenika całą historię człowieka: jego przeszłość, teraźniejszość i przyszłość²⁸. Zdolność do takiej ofiary wymaga wewnętrznej wolności, która zakłada ciągłą walkę z grzechem i szatanem, nieustanne umieranie dla grzechu i zmartwychwstawanie do świętości²⁹

Taka ofiara dokonuje się tylko z motywu miłości: „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15,13). Takie też jest nasze powołanie, bo niczego by nie zyskał człowiek, który rozdałby na jałmużnę całą majątność swoją, a ciało wydał na spalenie, gdyby nie uczynił tego z miłości (por. 1 Kor 13,3).

Namacalnym dowodem rzeczywistej postawy ofiarnej względem Boga jest taka sama postawa względem człowieka. Powinna być realizowana w wolności, z miłością bliźniego i oddaniem się na wzór Chrystusa. Współukrzyżowanie z Chrystusem wymaga od nas, by dać się przybić nie tylko do belki pionowej, wskazującej kierunek miłości ku Bogu, ale żeby dać się przygwoździć także do belki poziomej, która wskazuje drugi kierunek miłości, horyzontalny, ku ludziom, ku braciom. Współofiarowanie jest procesem stałym i wychodzi poza ramy celebracji eucharystycznej, gdyż polega na okazywaniu miłości w życiu poprzez wszystkie swoje postawy i czyny (*Veritatis splendor*, 107). Nie może to być zatem jednorazowy akt, ale stała postawa miłości, której trzeba uczyć się od nowa każdego dnia³⁰. Ofiarowanie się ma wiele wymiarów: słuchanie Boga, stawanie się taką osobą jak Bóg chce, ciągłe doskonalenie się w jedności z Bogiem i braćmi. Można uczyć się codziennego ofiarowania swojego ciała, swojego języka, swojej inteligencji, woli, miłości i życia³¹

²⁶ B. NADOLSKI, *Istota „conditio victimae”*, „Anamnesis” 5 (1998), nr 17, s. 43.

²⁷ R. RAK, *Wychowanie do życia eucharystycznego*, w: W. ŚWIERZAWSKI (red.), *Msza święta*, Kraków 1993, s. 143.

²⁸ J. GRZEŚKOWIAK, *Liturgia dziś*, Katowice 1982, s. 372.

²⁹ *Tamże*, s. 374.

³⁰ R. ZIELASKO, *Msza święta i uczestnictwo w niej według teologii współczesnej*, w: F. BLACHNICKI, W. SCHENK, R. ZIELASKO (red.), *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań – Warszawa – Lublin, s. 249.

³¹ A. GASPARINO, *Msza święta. Wieczera Pańska. Rozmowy z młodzieżą*, tł. A. Lis, Warszawa 2000, s. 153n.

Blaski: pogłębienie duchowego przeżycia Mszy św.; ofiarność w życiu; wyrozumiałość względem bliźniego; troska o słabych i chorych.

Cienie: egocentryzm (widzę tylko koniec swojego nosa); obojętność na problemy innych, bo mnie jest dobrze, mam pracę, mam ubezpieczenie, ja się nie martwię, ja jestem zdrowy; nie akceptuję innych postaw; łatwo się oburzam na bliźniego.

* * *

Przedstawionych tu sposobów uczestnictwa wiernych w Eucharystii nie można realizować wybiórczo. Wszystkie razem wzięte należą do istoty integralnie pojętego udziału wiernych w Eucharystii i kształtują ich właściwe postawy pobożności.

Trzeba nam pamiętać, że słuchanie słowa Bożego, składanie dziękczynienia, ofiarowanie Hostii, współofiarowanie i posilanie się Ciałem i Krwią Pańską stanowią istotną treść poszczególnych części Mszy św., wszystkie jednak „tak ściśle wiążą się ze sobą, że stanowią jeden akt kultu” (KL 56). Oznacza to, że rzeczywistości te obecne są podczas każdej części celebrowanej Mszy św. Również w świadomości uczestnika liturgii powinny one narastać, zaś celem nadrzędnym ma być prawdziwe zjednoczenie z Chrystusem i braćmi w Duchu Świętym. Ponieważ w celebracji Mszy św. następuje wielorakie uobecnienie się Chrystusa — we wspólnocie, w kapłanie, w słowie, pod postaciami chleba i wina — również Komunia z Nim musi być wieloraka i nie może ograniczać się tylko do przyjęcia samych postaci eucharystycznych. Komunia ze wspólnotą, z kapłanem, ze słowem Bożym okazuje się znacznie trudniejsza do zrealizowania niż samo spożywanie Ciała Pańskiego.

Prawdziwą zaś weryfikacją uczestnictwa wiernych w liturgii będzie kontynuowanie liturgii w codziennym życiu, czyli jej owocowanie, realizowane przez miłość bliźniego w różnorodnych wymiarach, aby, zgodnie ze słowami Jezusa, ludzie widzieli nasze dobre czyny i chwalili Ojca, który jest w niebie.

Faithful Participation in the Renewed Liturgy (pros and cons)

Summary

In the Constitution of liturgy there is no single unified definition on participation, but described them in many places with different terms. The word “participate” itself is part of the Constitution twenty-five times. In contrast, the quality of this participation is illustrated in ten different definitions. Mostly it is talking about the active participation fifteen times. (KL 11, 14, 19, 21, 26, 27, 30, 41, 48, 50, 79, 113, 114, 121, 124) Then, four times about participation as: conscious (KL 11, 14, 48, 79), full (KL 14 twice, 21, 41) and Community (KL 21, 27, 29, 100). And two times about devout participation (KL 48, 50). Singly, it is mentioned in the form like: fruitful (KL 11), easy (KL 79), external and internal (KL 19),

whole soul (KL 17), perfect (KL 55), ceremonial (KL 113). All these terms bring us closer to understanding the intended method of participation by the Church of the faithful in the liturgy, especially the Eucharist, to which the faithful by virtue of the sacrament of baptism are entitled and obliged (KL 14).

A model way of participation of the faithful in the mystery of the Eucharist in the Constitution on the Liturgy in No. 48 as follows: The church concerns that, Christians during this mystery of faith shouldn't be strangers and silent spectators, but through the rites and prayers understood this mystery well, and participated in the sacred action: consciously, actively and with devotion. It is formed by the word of God, nourished at the Lord's Table and give thanks to God. Then offering the immaculate host and not only through the hands of the priest but also together with him learned to sacrifice themselves. Through Christ are in perfect union with God and with one another so finally God may be all in all.

This text becomes a kind of integrated program describing how the participation of the faithful in the liturgy. It also shows an exemplary manner of the participation of the faithful in liturgy, which was intended by the Council. Hence, this will form the basis of our discussion after 50 years from the end of the Council. We want to present the pros and cons of the faithful participation of the liturgy. Showing first the attributes of the faithful participation, then model how the participation of the faithful in the liturgy would be. White Pontifical Cassock in sources of Iconographic and Literature.